

Examen VMBO-GL en TL

2018

tijdvak 1
woensdag 23 mei
13.30 - 15.30 uur

economie CSE GL en TL

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 43 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 54 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Meerkeuzevragen

Schrijf alleen de hoofdletter van het goede antwoord op.

Handelsakkoord

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 1 en 2 in de bijlage.

Robber2, het handelsbedrijf van Robbert, importeert spijkerbroeken vanuit de Verenigde Staten (VS) naar de Europese Unie (EU). Tussen de VS en de EU is geen sprake van volledig vrije handel. De handel wordt op verschillende manieren bemoeilijkt. De producent in de VS die spijkerbroeken aan Robber2 levert, heeft daar last van.

- 1p 1 De EU beschermt haar eigen economie door invoerrechten te heffen op importproducten, ook op de spijkerbroeken die Robber2 importeert. Op welke manier beschermen invoerrechten de producenten van spijkerbroeken in de EU?
- A Amerikaanse spijkerbroeken worden hierdoor in de EU duurder.
 - B Amerikaanse spijkerbroeken worden hierdoor in de EU goedkoper.
 - C Spijkerbroeken uit de EU worden hierdoor in de VS duurder.
 - D Spijkerbroeken uit de EU worden hierdoor in de VS goedkoper.

Een importbedrijf is dagelijks bezig met het omwisselen van euro's in dollars.

Een verandering van de wisselkoers kan negatieve, maar ook positieve gevolgen hebben voor Robber2.

Gebruik informatiebron 1.

- 2p 2 Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1), (2), (3) en (4) op je antwoordblad.

Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

De koers van de dollar is na 27-7-2014 ...(1)... (gedaald / gestegen).

Daardoor ...(2)... (daalt / stijgt) de importprijs in euro's van spijkerbroeken uit de VS in ...(3)... (de EU / de VS). Als Robber2 de consumentenprijs handhaaft, zal zijn brutowinst ...(4)... (dalen / stijgen).

In de krant leest Robbert een artikel over de handel tussen de VS en de EU.

“De VS en de EU staan op het punt een handelsakkoord te sluiten. Momenteel wordt de handel tussen beide landen geremd door protectionisme, bedoeld om de eigen economieën te beschermen. Het handelsakkoord zal de economische groei van beide landen bevorderen.”

Gebruik informatiebron 2.

- 1p 3 De EU en de VS hebben samen een zeer groot aandeel in de wereldeconomie.
→ Bereken het aandeel van beide economieën samen in procenten van de wereldeconomie. Schrijf je berekening op.
- 1p 4 Door het handelsakkoord kunnen de gemiddelde inkomens van burgers in de EU toenemen.
Hieronder staan drie economische verschijnselen:
1 Werkloosheid in de EU daalt.
2 Werkgelegenheid in de EU stijgt.
3 Exportopdrachten voor de EU stijgen.
In welke regel staan de verschijnselen in een zodanige volgorde dat een logische gedachtegang ontstaat?
A handelsakkoord → 1 → 2 → 3 → hoger gemiddeld inkomen EU-burgers
B handelsakkoord → 1 → 3 → 2 → hoger gemiddeld inkomen EU-burgers
C handelsakkoord → 2 → 1 → 3 → hoger gemiddeld inkomen EU-burgers
D handelsakkoord → 2 → 3 → 1 → hoger gemiddeld inkomen EU-burgers
E handelsakkoord → 3 → 1 → 2 → hoger gemiddeld inkomen EU-burgers
F handelsakkoord → 3 → 2 → 1 → hoger gemiddeld inkomen EU-burgers
- 1p 5 Een onderdeel van het handelsakkoord is dat de VS en de EU dezelfde kwaliteitseisen stellen aan producten. Een bedrijf uit bijvoorbeeld India, dat zowel aan de VS als aan de EU levert, kan hier voordeel van hebben.
→ Leg uit dat dit bedrijf uit India hier voordeel van kan hebben.

Je eigen schuld?

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 3 en 4 in de bijlage.

Leyla uit 4-vmbo maakt een praktische opdracht voor het vak economie. Op het nieuws hoort ze dat twee van de vijf jongeren tussen de 18 en 24 jaar schulden hebben. Daar wil zij meer van weten!
Via de sociale media doet zij een oproep:

#Welke jongere met schulden wil mij helpen met mijn onderzoek?

Zo komt ze in contact met Noor, die zegt: “Ik ben een 23-jarige mbo’er, woon op mezelf en heb € 9.000 schuld aan de bank vanwege een lening. Toen ik nog thuis woonde, betaalden mijn ouders bijna alles. Daarna gaf ik te veel geld uit en dacht: lekker makkelijk, ik leen gewoon wat geld. Maar nu zit ik in de problemen....”

- 1p 6 Noor heeft € 7.500 geleend van haar bank. Na drie jaar moet ze € 9.000 terugbetalen aan de bank.
Waarom moet ze € 1.500 meer terugbetalen aan de bank?
- A vanwege administratieve kosten en te betalen rente
 - B vanwege administratieve kosten en te ontvangen rente
 - C vanwege aflossing en administratieve kosten
 - D vanwege aflossing en rente

Leyla gaat op onderzoek uit en houdt een enquête onder 850 jongeren.

Gebruik informatiebron 3.

- 2p 7 Hoeveel jongeren hebben geantwoord dat ze schulden hebben? Schrijf je berekening op.

Leyla komt erachter dat veel jongeren vaak rood staan bij de bank en dat kost geld.

Gebruik informatiebron 4.

- 2p 8 Bereken in twee decimalen de kosten van 25 dagen lang € 300 rood staan bij de ANS Bank. Schrijf je berekening op.

- 1p **9** Veel jongeren zien rood staan bij een bank niet als lenen, maar met een negatief saldo hebben ze wel een schuld, net als bij een persoonlijke lening.
→ Noem een verschil tussen rood staan en een persoonlijke lening bij een bank. Licht je antwoord toe.
- 1p **10** Leyla noemt bij de presentatie van haar praktische opdracht een aantal argumenten om thuiswonende mbo'ers (zoals Noor) kostgeld aan hun ouders te laten betalen.
→ Geef een argument om thuiswonende mbo'ers kostgeld aan hun ouders te laten betalen.

Je eigen schuld?

informatiebron 3 resultaten enquête

vraag: Heb je schulden?	
ja, 1 tot 100 euro	9%
ja, 100 tot 200 euro	4%
ja, 200 tot 300 euro	2%
ja, meer dan 300 euro	23%
nee	62%

informatiebron 4 rentepercentages rood staan

bank	product	rente rood staan*
PING Bank	kwartaallimiet	13,9%
Knalbank	rood staan	5,0%
ANS Bank	rood staan	11,0%
TrioBank	rood staan	12,0%

* De rentepercentages zijn op basis van 365 dagen; de rente wordt betaald over het aantal dagen dat je rood staat (een negatief saldo op je rekening hebt).

De Boskabouter

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 5 en 6 in de bijlage.

In Groningen ligt attractiepark De Boskabouter. Het is een park waar veel gezinnen komen voor een gezellig dagje uit. Het park heeft een speeltuin, een kinderboerderij en een snackrestaurant.

- 1p 11 Vijftien jaar geleden begon Berend Botje met het park. Het eerste jaar was er alleen een speeltuin en een verkooppunt voor ijsjes en drankjes. De omzet in het eerste jaar was € 75.000. Welke omschrijving van het begrip omzet is juist?
- A de opbrengst van de inkopen
 - B de opbrengst van de verkopen
 - C de winst na aftrek van de bedrijfskosten
 - D de winst voor aftrek van de bedrijfskosten
- 1p 12 In de beginjaren ging het goed met het park. Berend heeft flink kunnen investeren in het attractiepark en het snackrestaurant. Hierdoor zijn de bedrijfskosten wel gestegen.
- Welke bedrijfskosten zijn gestegen als gevolg van deze investeringen? Leg je antwoord uit.

Behalve aan de opbrengst uit entreegelden verdient het attractiepark ook aan het snackrestaurant. Per dag komen er gemiddeld 460 bezoekers naar het snackrestaurant.

Gebruik informatiebron 5.

- 2p 13 Bereken de totale bestedingen in het snackrestaurant op een gemiddelde dag. Schrijf je berekening op.

Het lukt De Boskabouter het laatste jaar niet om winst te maken. Het aantal bezoekers loopt terug en de kosten stijgen. Berend zoekt, samen met zijn vrouw Barbara, naar oplossingen om het park weer winstgevend te maken.

- 1p 14 Berend wil het aantal medewerkers beperken. Zo kunnen entreekaartjes ook 'online' worden gekocht. Bezoekers betalen online en printen zelf de kaartjes uit. Dat is voordeliger voor het park en er zijn ook voordelen voor de bezoekers.
→ Noem een voordeel voor de bezoekers van de online kaartjesverkoop.

Barbara wil de entreprijs verhogen, maar Berend wil de prijs juist verlagen. Zij willen meer informatie. Daarom laten ze studenten van het ROC Zuidlaren een onderzoekje uitvoeren over de hoeveelheid bezoekers bij verschillende entreprijzen.

Gebruik informatiebron 6.

- 2p 15 Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden of getallen te kiezen.
Doe het zo: Noteer de nummers (1), (2) en (3) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden of getallen in. Kies uit de woorden of getallen die tussen haakjes staan.
Barbara: "Stel dat we onze entreprijs van € 5 met 50% verhogen. Het aantal bezoekers ...(1)... (daalt / stijgt) dan met ...(2)... (30,4% / 43,8%). De ontvangsten aan entreegelden worden na de prijsstijging ...(3)... (€ 2.400 / € 3.450)."

- 1p 16 De student-onderzoekers voorspellen dat de omzet ook zal stijgen door de prijsstijging van 50%.
Wat zal dan, volgens de studenten, het gevolg zijn voor de brutowinst, als de inkoopwaarde van de verkopen gelijk blijft?
A De brutowinst zal dalen.
B De brutowinst zal gelijk blijven.
C De brutowinst zal stijgen.

Sparen voor de fiscus?

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 7 en 8 in de bijlage.

Paul is boos. Hij vindt de vermogensrendementsheffing (VRH) in box 3 oneerlijk. Paul gaat langs bij Willem, zijn belastingadviseur.

Willem: “Ja, ik begrijp je boosheid wel. Het rendement van 4% waarmee de Belastingdienst rekent, is hoger dan de rente op je spaarrekening. Je hebt dit jaar maar 1,05% rente ontvangen op je spaarrekening, terwijl de inflatie dit jaar uitkomt op 1,4%.”

- 1p 17 Bereken in twee decimalen het reële rentepercentage op de spaarrekening van Paul. Schrijf je berekening op.

Willem laat een tabel zien met spaarbedragen en rentepercentages in Nederland van de afgelopen jaren.

Gebruik informatiebron 7.

- 1p 18 Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden of getallen te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden of getallen in. Kies uit de woorden of getallen die tussen haakjes staan.

Willem: “In de afgelopen zeventien jaar is het rentepercentage op spaargeld in Nederland ongeveer ...(1)... (gehalveerd / verdubbeld). Het totale spaargeld in Nederland bedraagt in 2013 ongeveer ...(2)... (€ 336 miljoen / € 336 miljard).”

Paul: “Voordat ik me echt druk maak ... hoeveel moet ik in 2014 eigenlijk betalen aan VRH in box 3?”

- Paul is alleenstaand.
- Zijn vermogen, exclusief schulden, bedraagt op 1 januari 2014 € 83.500.
- Vanwege een lening heeft Paul nog € 20.000 schuld.

Gebruik informatiebron 8.

- 2p 19 Bereken het bedrag dat Paul betaalt aan VRH in 2014. Schrijf je berekening op.

Paul wil op 14 januari 2015 van zijn spaargeld een nieuwe auto kopen van € 20.000, omdat hij dan jarig is. Willem adviseert hem om de auto al in december 2014 te kopen en te betalen.

Gebruik informatiebron 8.

1p 20 Geef een argument voor het advies van Willem.

Aan het eind van het gesprek zegt Paul: “Ik begrijp best dat de overheid die 4% niet zomaar verlaagt. De belastinginkomsten dalen dan en andere belastingen moeten dan omhoog. Gelukkig is de vrijstelling in box 3 relatief gunstiger voor mensen met een laag vermogen, zoals ik.”

Gebruik informatiebron 8.

1p 21 Leg uit dat de vrijstelling in box 3 relatief gunstiger is voor mensen met een laag vermogen vergeleken met mensen met een hoog vermogen.

Leve de robot?

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 9 en 10 in de bijlage.

Begin oktober 2014 berichtten kranten in Nederland over de gevolgen van de komst van robots voor onze economie. Vooral in de industrie zijn productierobots enorm in opkomst. Economen vrezen dat deze technologische vooruitgang leidt tot grotere werkloosheid onder mbo- en lager opgeleiden.

- 1p 22 Welk soort werkloosheid neemt toe door het gebruik van robots en waarom?
- A conjuncturele werkloosheid, want het is een verandering aan de aanbodkant van de economie
 - B conjuncturele werkloosheid, want het is een verandering aan de vraagkant van de economie
 - C structurele werkloosheid, want het is een verandering aan de aanbodkant van de economie
 - D structurele werkloosheid, want het is een verandering aan de vraagkant van de economie

Er zijn echter ook veel economen die juist de voordelen van robots voor de werkgelegenheid zien.

- 1p 23 Hieronder staan vijf economische verschijnselen:
- 1 Robots vervangen productiemedewerkers in Nederland.
 - 2 De concurrentiepositie van Nederland verbetert.
 - 3 De productiekosten dalen in Nederland.
 - 4 De productie in Nederland groeit.
 - 5 De vraag naar arbeid in Nederland neemt toe.
- In welke regel staan de verschijnselen in een zodanige volgorde dat ze de gedachtegang van deze economen goed weergeven?
- A 1 → 2 → 3 → 4 → 5
 - B 1 → 2 → 4 → 3 → 5
 - C 1 → 3 → 2 → 4 → 5
 - D 1 → 3 → 4 → 2 → 5
 - E 1 → 4 → 2 → 3 → 5
 - F 1 → 4 → 3 → 2 → 5

Een productierobot is een programmeerbare machine, die zelfstandig verschillende taken uit kan voeren. Vooral in de industrie worden veel robots gebruikt om sneller, goedkoper en nauwkeuriger taken uit te voeren.

- 1p 24 Leg uit dat de arbeidsproductiviteit kan stijgen door het gebruik van productierobots.

Door de International Federation of Robotics (IFR) is een groot onderzoek gedaan naar de hoeveelheid productierobots die wereldwijd in gebruik zijn. In 2013 zijn in Nederland 7.400 productierobots in gebruik.

Gebruik informatiebron 9.

- 2p 25 Bereken in één decimaal hoeveel procent van het wereldwijde aantal productierobots in Nederland in 2013 in gebruik is. Schrijf je berekening op.

Volgens de IFR is het lage percentage productierobots een gevolg van het feit dat Nederland relatief weinig industriële bedrijven kent. In 2013 zijn in Nederland 7.400 productierobots in gebruik.

Gebruik informatiebron 10.

- 1p 26 Bereken het aantal werknemers in Nederland dat in 2013 werkzaam was in de industrie. Schrijf je berekening op.

Volgens de IFR is de positie van China opvallend. Met 133.000 robots heeft China een hoge positie. China staat echter qua robotdichtheid slechts op een 28e plaats.

Gebruik informatiebron 9 en 10.

- 1p 27 Verklaar dat China, ondanks de grote hoeveelheid robots, toch een lagere positie heeft qua robotdichtheid dan Nederland.

- 1p 28 De Nederlandse regering ziet ook de nadelige effecten van robots voor de werkgelegenheid in de industrie, maar toch wil zij het gebruik van robots stimuleren.

→ Geef een reden waarom de regering de toename van het aantal robots wil stimuleren.

Rente, rente en nog eens rente!

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 11 in de bijlage.

Wobke (kapster, 22 jaar) wil een nieuwe scooter kopen. Zij ziet een goede aanbieding op internet, maar ze heeft te weinig geld op haar rekening staan. Ze heeft wel een oplossing: "Ik probeer een persoonlijke lening te krijgen bij de bank."

Vespa - Sprint	
Bouwjaar: 2014	Kilometers: 0
Prijs: € 3.299,-	Kleur: in 5 kleuren
Stuur een e-mail voor vragen over dit product.	

- 1p **29** Een persoonlijke lening is een voorbeeld van een consumptief krediet.
→ Noem een ander voorbeeld van een consumptief krediet voor de aankoop van een scooter.

Wobke is van plan om € 2.000 te lenen tegen een zo laag mogelijke maandlast.

Gebruik informatiebron 11.

- 2p **30** Bereken in één decimaal de kredietkosten in procenten van het te lenen bedrag. Schrijf je berekening op.
- 1p **31** Banken bemiddelen tussen de vraag naar geld en het aanbod van geld.
→ Maak van onderstaande zin een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.
Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.
De banken betalen het ...(1)... (lagere / hogere) spaarrentepercentage aan de spaarders en ontvangen het ...(2)... (lagere / hogere) leenrentepercentage van de leners.
- 2p **32** Een lager rentepercentage stimuleert de economie, maar kan ook leiden tot hogere inflatie.
→ Leg uit in twee stappen dat een lager rentepercentage kan leiden tot een hogere inflatie.

- 1p 33 “Pfff, ingewikkeld hoor”, verzucht Wobke. “De rente is zogenaamd laag, maar ik betaal toch veel geld voor een lening, waardoor de scooter onnodig veel duurder wordt. Kan het niet anders?”
→ Hoe kan Wobke op een voordeliger manier toch de scooter kopen?

Hoe belangrijk is Frankrijk?

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave moet je soms gebruikmaken van informatiebron 12 in de bijlage.

Hany en Twan zitten in 4-vmbo. Zij hebben een opdracht gekregen van de docent economie om uit te zoeken hoe belangrijk Frankrijk is voor de Nederlandse handel. Beide landen zijn lid van de Europese Unie (EU) én van de Europese Monetaire Unie (EMU).

- 1p **34** Noem een economisch verschil tussen een land dat alleen lid is van de EU, zoals Denemarken, en een land dat lid is van de EU én van de EMU, zoals Nederland.

Hany leest op een site dat in 2015 de totale export van Nederland aan goederen € 502,2 miljard bedroeg. Nederland exporteerde in 2015 voor € 36,2 miljard aan goederen naar Frankrijk.

- 1p **35** Volgens Twan wordt het voordeel van deze export op de betalingsbalans van Nederland voor een deel weer tenietgedaan door vakantievierende Nederlanders in Frankrijk. Heeft Twan gelijk?
- A** Ja, voor Nederland is sprake van export als Nederlanders vakantie vieren in Frankrijk.
 - B** Ja, voor Nederland is sprake van import als Nederlanders vakantie vieren in Frankrijk.
 - C** Nee, voor Nederland is sprake van export als Nederlanders vakantie vieren in Frankrijk.
 - D** Nee, voor Nederland is sprake van import als Nederlanders vakantie vieren in Frankrijk.

Kaas is voor Frankrijk een belangrijk exportproduct. Ook Nederland is een belangrijke exporteur van kaas naar, onder andere, Frankrijk.

- 1p **36** Van welk concurrentievoordeel voor Nederland is hier sprake?
- A** De Franse kaas is voordeliger door de lagere wisselkoers.
 - B** De Nederlandse kaas is voordeliger door de lagere wisselkoers.
 - C** Frankrijk biedt een assortiment kaas, dat de Nederlandse consument wenst.
 - D** Nederland biedt een assortiment kaas, dat de Franse consument wenst.

Aan het slot van hun onderzoek bedenken zij enkele stellingen.

Gebruik informatiebron 12.

2p 37 Hieronder staan vijf stellingen over de export.

→ Geef van de vijf stellingen aan of deze juist zijn of onjuist.

Doe het zo: 1 = juist / onjuist

2 = juist / onjuist

3 = juist / onjuist

4 = juist / onjuist

5 = juist / onjuist

- 1 De export van Nederland is van alle landen het meest gericht op export naar de EU.
- 2 De waarde van de Nederlandse export bedraagt ongeveer € 380 miljard.
- 3 De exportwaarde van Nederland naar EU-landen is hoger dan de exportwaarde van Frankrijk naar EU-landen.
- 4 De exportwaarde van Frankrijk is lager dan de exportwaarde van Nederland.
- 5 Frankrijk exporteert in verhouding meer naar EU-landen dan België.

Hoogwater in Nederland

Bij de beantwoording van de vragen in deze opgave hoef je geen gebruik te maken van een informatiebron.

Drinkwater is in Nederland ruim voorradig, met een goede kwaliteit en voor een lage prijs. Wereldwijd, en ook in Nederland, is de vraag naar drinkwater enorm gestegen. Het wordt steeds moeilijker om aan die gestegen vraag te voldoen.

- 1p **38** Leg uit dat drinkwater een economisch schaars goed is.

In 2011 is het Deltaprogramma aangenomen door het parlement. Het doel daarvan is de huidige inwoners en de toekomstige generaties van Nederland te beschermen tegen hoogwater. Verder moet het Deltaprogramma ervoor zorgen dat er voldoende zoet water beschikbaar is in de komende decennia. Het Deltaprogramma is een nationaal programma.

- 1p **39** Welk ministerie is verantwoordelijk voor de uitvoering van het Deltaprogramma?
- A ministerie van Infrastructuur en Milieu
 - B ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
 - C ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
 - D ministerie van Veiligheid en Justitie

Het Deltaprogramma gaat in totaal € 16,572 miljard kosten. Gedurende de 14-jarige looptijd wordt het programma elk jaar in de Rijksbegroting aangeboden aan het parlement.

- 1p **40** Bereken in hele euro's hoeveel euro er gemiddeld per jaar gedurende de looptijd van het programma moet worden gereserveerd op de Rijksbegroting. Schrijf je berekening op.

- 1p 41 Politici hebben verschillende meningen over de financiering van het Deltaprogramma.
→ Maak van onderstaande zinnen een economisch juiste tekst door de juiste woorden te kiezen.

Doe het zo: Noteer de nummers (1) en (2) op je antwoordblad. Vul bij de nummers de juiste woorden in. Kies uit de woorden die tussen haakjes staan.

Politicus Jack van der Zee zegt: “Het Deltaprogramma zal hoofdzakelijk gefinancierd moeten worden door de collectieve sector. Niet elke Nederlander profiteert evenveel van de ‘droge voeten’ in het Deltaprogramma. Maar toch moet iedereen hieraan in gelijke mate meebetalen. Daarom kies ik voor het ... (1) ... (profijtbeginsel / solidariteitsbeginsel). Het ... (2) ... (gelijkheidsbeginsel / profijtbeginsel) toepassen wil ik dus niet.”

Jack van der Zee vervolgt: “Positief vind ik ook dat het Deltaprogramma zorgt voor werkgelegenheid en dus een financieel voordeel kan opleveren voor het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW).”

- 2p 42 Noem een financieel voordeel dat het Deltaprogramma kan opleveren voor het ministerie van SZW. Licht je antwoord toe.

Politicus Van der Zee beweert: “Beveiliging van Nederland tegen de zee is zeer belangrijk. De overheid geeft het Deltaprogramma een veel te lage prioriteit. In totaal gaat 1,2 miljard euro jaarlijks naar onze beveiliging tegen het zeewater.”

MILJOENENNOTA 2014 in miljarden euro's totaal			
Inkomsten	€ 246,8	€ 259,6	Uitgaven

- 1p 43 Bereken in één decimaal het percentage dat in de Miljoenennota van 2014 begroot wordt voor onze beveiliging tegen het zeewater. Schrijf je berekening op.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.

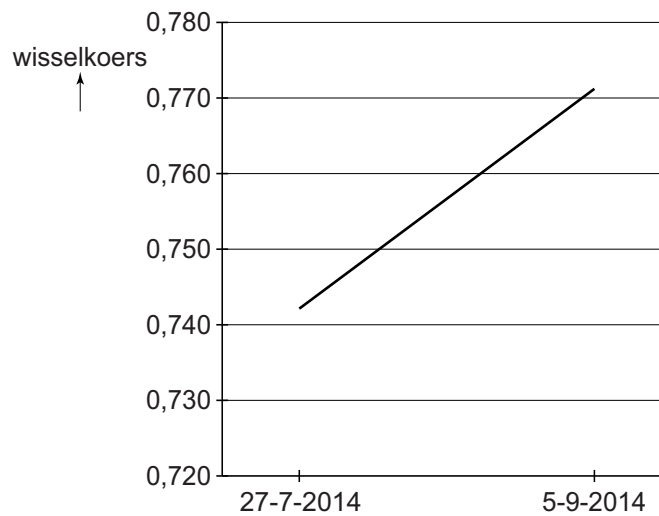
Bijlage VMBO-GL en TL
2018

tijdvak 1

economie CSE GL en TL

Handelsakkoord

informatiebron 1 wisselkoers 1 US dollar (\$) in euro (€)

informatiebron 2 nationaal inkomen van een aantal grote economieën en van de gehele wereld

	nationaal inkomen in € miljard
Europese Unie (EU)	12.908
India	1.420
China	6.403
Verenigde Staten (VS)	12.208
Rusland	1.574
Wereld	55.812

Je eigen schuld?

informatiebron 3 resultaten enquête

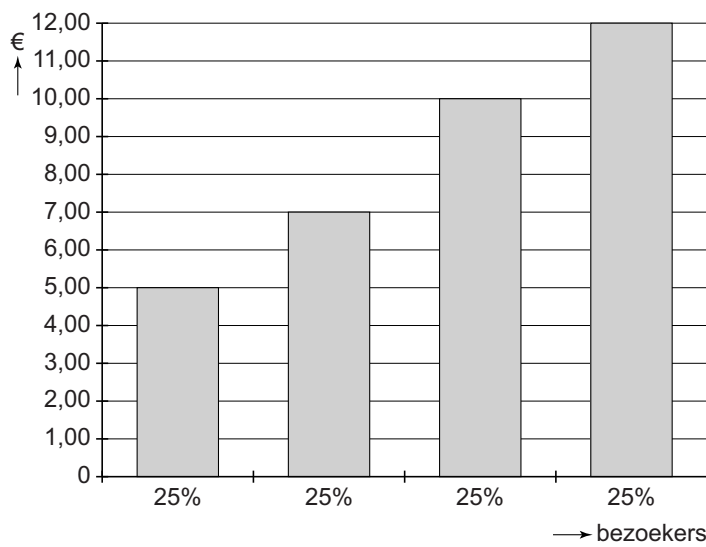
vraag: Heb je schulden?	
ja, 1 tot 100 euro	9%
ja, 100 tot 200 euro	4%
ja, 200 tot 300 euro	2%
ja, meer dan 300 euro	23%
nee	62%

informatiebron 4 rentepercentages rood staan

bank	product	rente rood staan*
PING Bank	kwartaallimiet	13,9%
Knalbank	rood staan	5,0%
ANS Bank	rood staan	11,0%
TrioBank	rood staan	12,0%

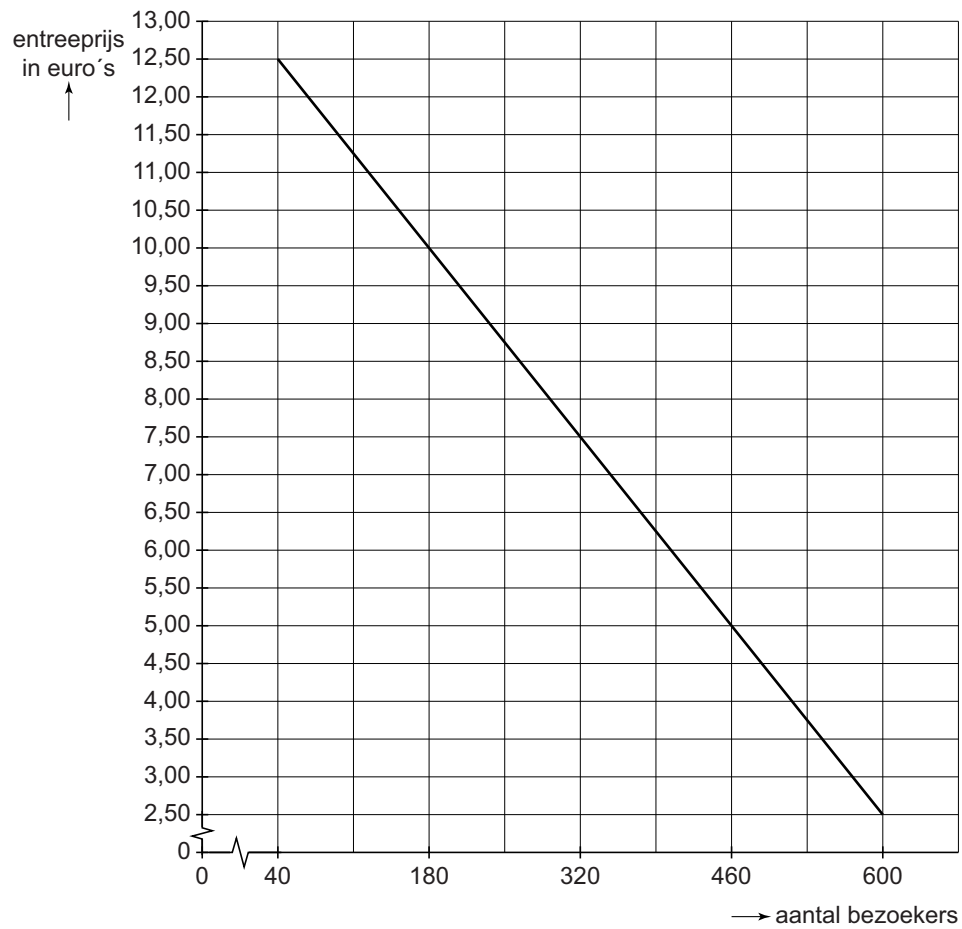
* De rentepercentages zijn op basis van 365 dagen; de rente wordt betaald over het aantal dagen dat je rood staat (een negatief saldo op je rekening hebt).

informatiebron 5 gemiddelde besteding op een gemiddelde dag door bezoekers snackrestaurant

Toelichting bij de eerste staaf:
25% van de bezoekers van het snackrestaurant besteedt gemiddeld € 5 per dag in het snackrestaurant.

informatiebron 6 aantal betalende bezoekers bij verschillende entreprijzen

Sparen voor de fiscus?

informatiebron 7 enkele gegevens voor Nederland

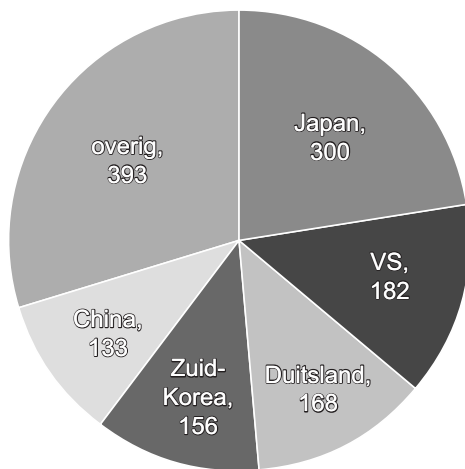
	1997	2001	2005	2009	2013
gemiddeld spaargeld per persoon per jaar in €	7.000	8.500	11.500	15.000	20.000
gemiddeld rentepercentage per jaar	3,2	2,3	1,9	1,7	1,4
gemiddeld aantal inwoners × 1.000.000	15,6	16,0	16,3	16,5	16,8

informatiebron 8 vermogensrendementsheffing (VRH) in box 3

De Belastingdienst stelt je vermogen vast op 1 januari van elk jaar. Van je vermogen worden de schulden en de vrijstelling van € 21.139 per persoon in 2014 afgetrokken.

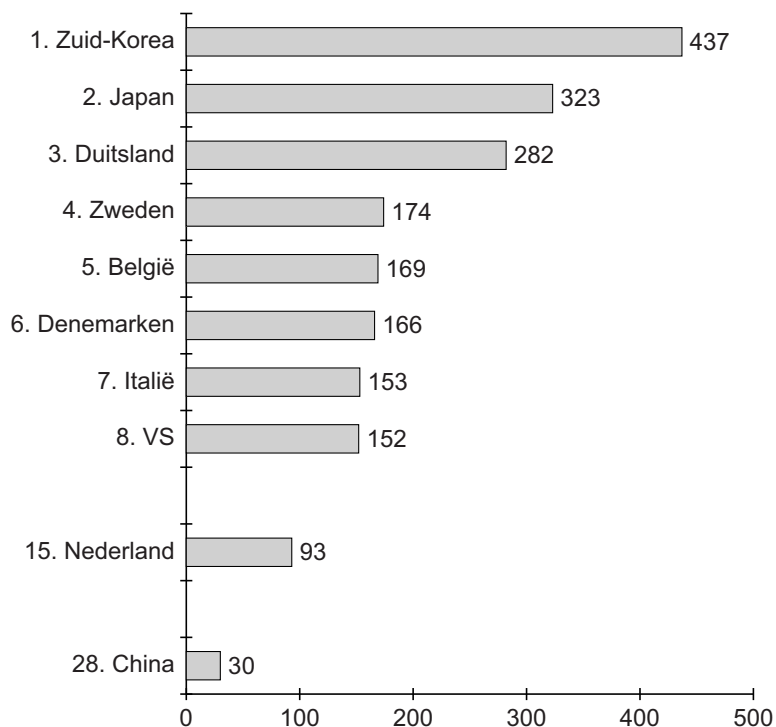
De Belastingdienst gaat er vervolgens van uit dat iedereen gemiddeld 4% rendement behaalt met dat (resterende) vermogen. Dit rendement van 4% wordt vervolgens belast tegen een tarief van 30%. In feite betaal je dus een tarief van 1,2%.

informatiebron 9 enkele landen en het aantal productierobots (x 1.000) in die landen

bron: IFR

informatiebron 10 robotdichtheid: aantal robots per 10.000 werknemers in de industrie in 2013

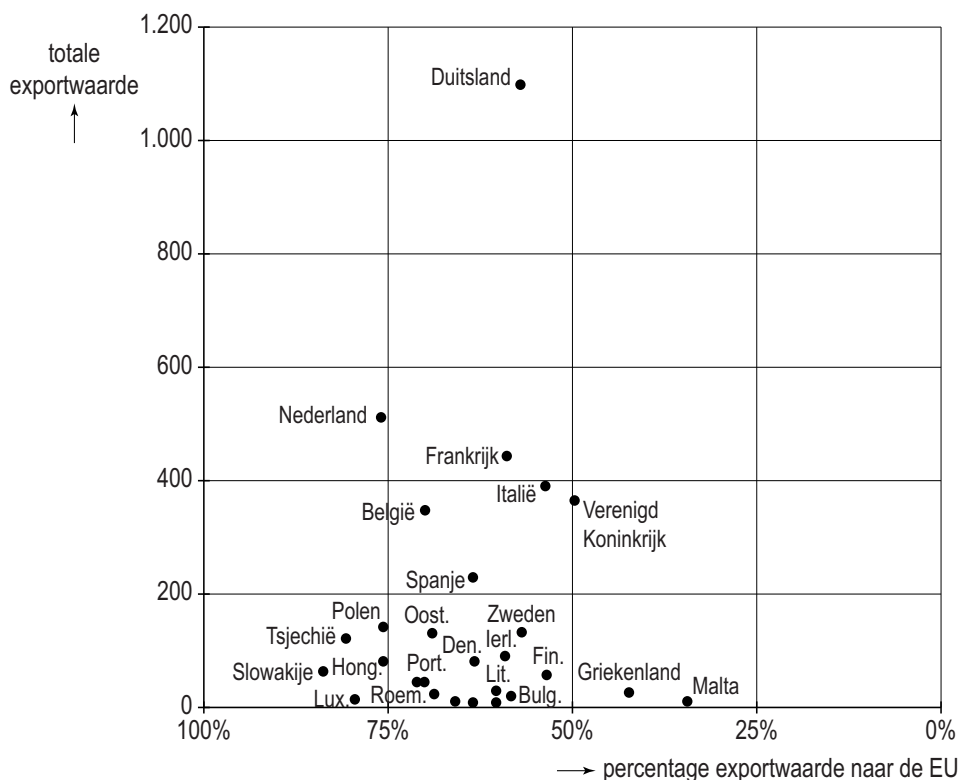
Rente, rente en nog eens rente!

informatiebron 11 maandtermijnen persoonlijke lening per looptijd in euro's

geleend bedrag in €	12 mnd.	24 mnd.	36 mnd.	48 mnd.	60 mnd.
1.000	89,19	47,92	33,57	26,70	22,62
2.000	177,71	94,16	66,45	52,69	44,51
3.000	264,93	139,62	98,00	77,31	65,00
4.000	351,71	184,63	129,12	101,50	85,04
5.000	437,09	228,26	158,83	124,25	103,61

Hoe belangrijk is Frankrijk?

informatiebron 12 aandeel van bestemming EU en totale exportwaarde in miljarden euro's

Correctievoorschrift VMBO-GL en TL

2018

tijdvak 1

economie CSE GL en TL

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Aan het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt 1 scorepunt toegekend.

Handelsakkoord

1 **A**

2 **maximumscore 2**

- (1) gestegen
- (2) stijgt
- (3) de EU
- (4) dalen

indien vier juist	2
indien drie of twee juist	1
indien één of geen juist	0

Opmerking

Let op doorwerkfouten.

3 **maximumscore 1**

voorbeeld van een juiste berekening:
€ 12.908 mld + € 12.208 mld = € 25.116 mld
 $\frac{€ 25.116}{€ 55.812} \times 100\% = 45\%$

4 **F**

5 **maximumscore 1**

voorbeeld van een juiste uitleg:

Dit bedrijf uit India kan dan volstaan met één uitvoering van dat product en hoeft niet meerdere varianten voor verschillende markten te produceren.

Je eigen schuld?

6 A

7 **maximumscore 2**

voorbeeld van een juiste berekening:

- $9\% + 4\% + 2\% + 23\% = 38\%$ 1
- $\frac{38}{100} \times 850 = 323$ jongeren 1

8 **maximumscore 2**

voorbeeld van een juiste berekening:

- rentetarief op jaarbasis: 11%
voor een heel jaar: $\text{€ } 300 \times 0,11 = \text{€ } 33,00$ 1
- per 25 dagen: $\frac{\text{€ } 33,00}{365} \times 25 = \text{€ } 2,26$ 1

Opmerking

Afrondingsverschil (€ 2,25) niet fout rekenen.

9 **maximumscore 1**

voorbeelden van een juist verschil:

persoonlijke lening	rood staan
tevorens afgesproken vast bedrag	geen tevorens afgesproken bedrag
vast aflossingsplan	geen vast aflossingsplan
terugbetalen in vaste termijnen	geen vaste-termijnterugbetaling

10 **maximumscore 1**

voorbeelden van een juist argument:

- Jongeren kunnen dan alvast leren om rekening te houden met vaste lasten.
- Jongeren moeten leren dat zij niet hun hele inkomen vrij kunnen besteden.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

De Boskabouter

11 B

12 maximumscore 1

voorbeelden van een juist antwoord en juiste uitleg:

- afschrijvingskosten. Door investeringen moet de waardevermindering van deze nieuwe bezittingen als bedrijfskosten worden opgevoerd.
- rentekosten. Mogelijk heeft De Boskabouter geld geleend.
- loonkosten. Mogelijk heeft De Boskabouter meer personeel in dienst genomen.

Opmerking

Het scorepunt alleen toekennen als bij het juiste antwoord ook de juiste uitleg is gegeven.

13 maximumscore 2

voorbeeld van een juiste berekening:

- gemiddelde besteding: $\frac{€ 5 + € 7 + € 10 + € 12}{4} = € 8,50$ 1
- $€ 8,50 \times 460 = € 3.910$ 1

14 maximumscore 1

voorbeeld van een juist voordeel:

De wachttijd voor de kassa kan korter worden.

15 maximumscore 2

- (1) daalt
- (2) 30,4%
- (3) € 2.400

- indien drie juist 2
- indien twee juist 1
- indien één of geen juist 0

16 C

Sparen voor de fiscus?

17 maximumscore 1

voorbeelden van een juiste berekening:

$$1,05\% - 1,4\% = -0,35\%$$

of

$$\frac{101,05}{101,4} \times 100 = 99,6548 \text{ dat is } -0,35\%$$

Opmerking

Afrondingsverschillen (-0,34% of -0,36%) niet fout rekenen.

18 maximumscore 1

(1) gehalveerd

(2) € 336 miljard

indien twee juist

1

indien één of geen juist

0

19 maximumscore 2

voorbeeld van een juiste berekening:

- € 83.500 – € 20.000 – € 21.139 = € 42.361

1

- € 42.361 × 0,04 × 0,30 = € 508,33

1

Opmerking

Afrondingsverschillen niet fout rekenen.

20 maximumscore 1

voorbeeld van een juist argument:

Hij heeft dan op 1 januari 2015 een lager vermogen. Daarover moet hij dan een lager bedrag aan VRH betalen.

21 maximumscore 1

voorbeelden van een juiste uitleg:

- Belastingplichtigen met een (belastbaar) vermogen lager dan de vrijstelling betalen geen VRH.
- Belastingplichtigen met een laag vermogen betalen in verhouding minder heffing dan belastingplichtigen met een hoog vermogen, omdat de vrijstelling een relatief groter deel van hun vermogen uitmaakt.

Leve de robot?

22 C

23 C

24 **maximumscore 1**

voorbeeld van een juiste uitleg:

Door productie met behulp van een robot kan er met minder werknemers hetzelfde (of meer) geproduceerd worden. (De productie per werknemer stijgt hierdoor.)

25 **maximumscore 2**

voorbeeld van een juiste berekening:

- totaal aantal robots: $(300 + 182 + 168 + 156 + 133 + 393) \times 1.000 = 1.332.000$ 1
- $\frac{7.400}{1.332.000} \times 100\% = 0,6\%$ 1

26 **maximumscore 1**

voorbeeld van een juiste berekening:

aantal robots: 7.400

Aantal werknemers in de industrie is dus:

$$\frac{7.400}{93} \times 10.000 = 795.699$$

of

$$\frac{10.000}{93} \times 7.400 = 795.699$$

Opmerking

Een andere manier van afronden ook goed rekenen.

27 **maximumscore 1**

voorbeeld van een juiste verklaring:

China heeft veel meer werknemers in de industrie dan Nederland (en daarom scoort het lager op het aantal robots per 10.000 werknemers).

28 **maximumscore 1**

voorbeeld van een juiste reden:

Door mee te gaan met deze ontwikkeling in robots kan Nederland de concurrentiepositie vergeleken met andere landen handhaven of verbeteren.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Rente, rente en nog eens rente!

- 29 maximumscore 1**
 voorbeelden van een juist voorbeeld:
- doorlopend krediet
 - koop op afbetaling
 - huurkoop
- 30 maximumscore 2**
 voorbeeld van een juiste berekening:
- te lenen: € 2.000
 volgens de tabel: (laagste maandlast) € 44,51 × 60 = € 2.670,60 1
 - kredietkosten in %: $\frac{€ 2.670,60 - € 2.000}{€ 2.000} \times 100\% = 33,5\%$ 1
- 31 maximumscore 1**
 (1) lagere
 (2) hogere
- indien twee juist 1
 indien één of geen juist 0
- 32 maximumscore 2**
 voorbeeld van een juiste uitleg:
- Een lager rentepercentage kan ertoe leiden dat mensen minder gaan sparen en/of meer gaan lenen 1
 - Hierdoor kunnen de bestedingen toenemen. (De gestegen vraag kan leiden tot prijsstijgingen) 1
- 33 maximumscore 1**
 voorbeelden van een voordeliger manier:
- geld gaan sparen (in plaats van lenen)
 - voordeliger kredietverstrekker zoeken
 - (onderhands) geld lenen bij een bekende tegen een lager rentepercentage
 - andere vorm van consumptief krediet afwegen

Hoe belangrijk is Frankrijk?

34 maximumscore 1

voorbeelden van een juist antwoord:

- In een EMU-land wordt met de euro betaald, in een niet-EMU-land met de eigen munteenheid.
- De samenwerking tussen de EMU-landen gaat veel verder dan de samenwerking tussen de EU-landen.
- De EU-landen hebben geen Stabiliteits- en Groeipact, zoals de EMU-landen.
- EMU-landen hebben geen onderlinge wisselkoersen, zoals niet-EMU-landen deze wel kennen.

35 B**36 D****37 maximumscore 2**

1 = onjuist

2 = onjuist

3 = juist

4 = juist

5 = onjuist

indien vijf of vier juist

2

indien drie of twee juist

1

indien één of geen juist

0

Hoogwater in Nederland

38 maximumscore 1

voorbeeld van een juiste uitleg:

Drinkwater is schaars, omdat er productiemiddelen opgeofferd moeten worden om drinkwater te produceren.

39 A

40 maximumscore 1

voorbeeld van een juiste berekening:

$$\frac{\text{€ } 16,572 \text{ mld}}{14 \text{ jaar}} = \text{€ } 1.183.714.286$$

41 maximumscore 1

(1) solidariteitsbeginsel

(2) profijtbeginsel

indien twee juist

1

indien één of geen juist

0

42 maximumscore 2

voorbeeld van een juist voordeel:

- Het bedrag te betalen aan sociale uitkeringen kan dalen

1

voorbeeld van een juiste toelichting:

- Het Deltaprogramma kan extra banen opleveren, waardoor er minder werklozen kunnen zijn

1

43 maximumscore 1

voorbeeld van een juiste berekening:

Op de begroting van € 259,6 miljard wordt € 1,2 miljard gereserveerd voor het Deltaprogramma.

Dit is: $\frac{\text{€ } 1,2 \text{ miljard}}{\text{€ } 259,6 \text{ miljard}} \times 100\% = 0,5\%$ van de totale uitgaven in de

Miljoenennota.

Opmerking

Let op: doorrekening vanuit vraag 40 kan ook juist zijn.

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 29 mei. Meteen aansluitend op deze datum start Cito met de analyse van de examens.

Ook na 29 mei kunt u nog tot en met 12 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in de webbased versie van Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

tweede tijdvak

Ook in het tweede tijdvak wordt de normering mede gebaseerd op door kandidaten behaalde scores. Wissel te zijner tijd ook voor al uw tweede-tijdvak-kandidaten de scores uit met Cito via Wolf. Dit geldt **niet** voor de aangewezen vakken.

6 Bronvermeldingen

informatiebron 9 IFR